

ИНДИГИР УОТТАРА

Муома улууһун
общественной-политической хаһыата
indigir-uottara@yandex.ru

12+

Хаһыат 1953 сыллаахха олохтоммута
Сэрэдэбэ, субуотаба тахсар

2020 с. АХСЫННЫ 30 КҮНЭ

С Э Р Э Д Э

№ 104 (5634)

Ил Дархан нэдиэлэтэ

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэриттэн

Ахсынны 21 күнүгэр Айсен Николаев урбаанньыттар бырааптарын көмүскүүр боломуочунай Альбина Кычкинаны кытта көрсөн, пандемия кэмигэр урбаанньыттары өйүүр дьаһаллар, дьобус уонна орто бизнескэ сыһыаннаах федеральной сокуоннарга уларыһылар тустарынан кэпсэттэ. Боломуочунай 29 улууска, куораттаабы уокуруктарга уопастыбаннай көмөлөөһөччүлэммитин иһитиннэрдэ. Маны сэргэ Дьокуускайга, Мирнэйгэ, Нерюнрига, Бүлүүгэ уопастыбаннай приемнайдар аһыллыахтара.

Ахсынны 21 күнүгэр дойду аба баһылыга РФ Судаарыстыбаннай сэбиэтин санардыллыбыт састаабын бигэргэспитин туһунан ыйааба официальной порталга табыста. Владимир Путин салайааччылаах Госсэбиэккэ парламентарийдар, уопастыбаннай түмсүүлэр бэрэстэбииттэлэрэ, субъектар салайааччылары, ол иһигэр Ил Дархан Айсен Николаев киридилэр. Санатар буоллаха, Госсэбиэт статуһа 2020 сылга Төрүт сокуонна бигэргэммитэ.

Национальной бырайыактары олоххо киллэриигэ хоруупсууйаны бопсор үлэ күүһүрүөхтээгин туһунан Ил Дархан **ахсынны 21 күнүгэр** ыһыппыт мунньабар тоһоҕолоон бэлиэтээтэ. Национальной бырайыактарга федеральной киинтэн элбэх үп көрүллэр. Ол курдук, ааһан эрэр сылга Саха сиригэр дойду бюджетиттан 30 млрд солк. үбүлээһин кэлбитэ. «Владимир Путин национальной бырайыактар түмүктээх, дьон олобун таһымын үрдэтэргэ туһуламмыт буолуохтаахтарын этэр. Онон ханнык да кэһини, буруйу оноруу тахсыа суохтаах. Үп ороскуоттанарын, болдьогу тугуһууну хонтуруоллуурбутун күүһүрдүөхтээхпит», — диир Айсен Николаев эттэ. Регион баһылыга быраабы көмүскүүр уонна хонтуруоллуур уорганнар биригэ үлэлээһиннэрин көдьүүһүн үрдэтэллэригэр соруудахтаата.

Ахсынны 22 күнүгэр терроризмы утары үлэлэхэр хамыһыһа мунньабар Ил Дархан кэлинни сылларга Саха сиригэр терроризм соһууруттан объектар харысхаллаах буолууларыгар улахан үлэ барбытын бэлиэтээтэ. Тырааныспар комплексин, дорубуйа харыстабылын, итэҕэл объектарыгар паспорттааһын ытыгылар. Мунньаха Саҥа дьыл бырааһынньыгын кэмигэр куттал суох буолуутун хааччыһы боппуруоһа көрүлүннэ. Ил Дархан тымныыттан саахал тахсыбатын инниттэн олобу-дьаһагы хааччыһар бары тэрилтэлэр толору бэлэмнээх буолалларын санатта. Маны сэргэ терроризм көстүүлэрин утары сэрэтэр дьаһаллары ырыттылар.

«Сургутнефтегаз» хампаанна 2020 сылга бары көрдөрүүлэрин толордо. Бу туһунан **ахсынны 22 күнүгэр** Айсен Николаев ыһыппыт мунньабар этилиннэ. Сыл түмүгүнэн Саха сиригэр ньиэби хостоохун 9 мөл 884 тыһ. тоннаба тэннэр. Тэрилтэ кэнники сылларга

олохтоох каадыры тардыыга болҕомтону уурар, билигин хампаанна эбийиэктэригэр 1550 киһи үлэтир. Айсен Николаев «Сургутнефтегаз» өрөспүүбүлүкэ бюджетыгар үбү киллэриигэ «АЛРОСА» кэнниттэн иккис бөдөн хампаанна буоларын бэлиэтээтэ.

Ахсынны 22 күнүгэр Айсен Николаев сонуну тарҕатар ситимнэр эрдээктэрдэрин кытары онлайн-көрсүһүүгэ ойуур баһаарын умулларыга үлэни күүһүрдэр туһунан иһитиннэрдэ. Быйыл күн-дьыл тургуһан элбэх баһаар хоту улуустарга буолла. Баһаар барбыт иэнэ урукку көрдөрүүттэн алта төгүл улаатта. Регион баһылыга хоту улуустара баһаары кытта охсуһар 40 үлэһиттээх «Авиалесоохрана» салаатын Баатаҕайга кииннэн тэрийэргэ Бырабыыталыстыба соруудахтаата. Федеральной бюджеттан ойуур баһаарын умулларыга үбүлээһини улаатыннарыга дойду Бырабыыталыстыбатын кытта үлэлээһингэ болҕомто урууллоу.

Эмиз бу күн Айсен Николаев Уйук Илин уокуругун «ДФО-2020» онлайн-форумугар кытынна. Форуму Юрий Трутнев көбүлээн ытта. Ил Дархан өрөспүүбүлүкэбэ дьобус уонна орто бизнескэ өйөбүл туһунан кэпсээтэ. Федеральной былаас көңүл биэрэн, хаачахтыгы дьаһаллары регион бэйэтэ быһаарбыта. Пандемия саҕаланыытыттан бу эйгэбэ 5,5 млрд солк. өйөбүл, ол иһигэр 4 млрд тахса солк. федеральной киинтэн оноһуллубут. Сыл ортотугар урбаанньыт ахсаан 39 тыһынчаттан 38 тыһ. диэри аччыы сылдыбыта, ол эрэри билигин төттөрү эбиллэр. Бэйэ дьарыктаах киһи ахсаана 5,5 тыһ. тиийдэ. Ил Дархан орто уонна дьобус бизнескэ хонтуруоллуур уорганнар бэрэбэркэлэрин аччатарга этии киллэрдэ. Айсен Николаев этиитигэр Юрий Трутнев сөбүлэстэ. Кини РФ генеральной прокуроорун кытары ити боппуруоска кэпсэтэ сылдыбытын уонна бизнес сайдарыгар тобоостоох усулуобуйаны тэрийиигэ үлэлэһиэхтэрин туһунан барыллаан сөбүлөһии барбытын эттэ.

Ахсынны 22 күнүгэр Булун улууһун Тиксии бөһүөлөгэр тыал күүһүнэн үлэтир технологичнай комплексы үөрүүлээхтик арыдылар. Токионы кытта быһа сибээс олохтонно, Япония үрдүк сололоох салайааччылары, ол иһигэр Россияга Япония посола кытыннылар. Комплекса уопсайа 900 кВт кыамталаах тыал күүһүнэн үлэтир үс тэрил, 3 мВт күүстээх дизель-генератордар, аккумулятордар систиэмэлэрэ бааллар. Комплекс бары тэриллэрэ тыйыс усулуобуйага үлэтиргэ анаммыттар, үрдүктэрэ 41,5 митэргэ. Маны Komaihaltes диир Япония хампаанньата оҥорбут. Бырайыакка СӨ Бырабыыталыстыбата, «РусГидро» уонна

Япония NEDO тэрилтэлэрэ кыттыбыттар. Айсен Николаев бэлиэ түгэн ГОЭЛРО былаана ылыллыбыта 100 сылын көрсө кирибитинэн суолталаабын бэлиэтээтэ. Ил Дархан региону энергиянан бигэтик хааччыһыга РФ Бырабыыталыстыбата уонна «РусГидро» хампаанна өйөбүл онороллорун, онон Тиксии олохтоохторугар комплекс уһуннук уонна эрэлээхтик сулууспалыаба диэтэ.

Айсен Николаев «Анаабыр алмаастара» хампаанна генеральной дириэктэрэ Павел Мариничев сылы хайдах түмүктээбиттэрин көрсөн кэпсээтэ. Быйыл хампаанна алмааһы хостуур былаанын 6% элбэҕи толорбут, кыһыл көмүһү хостоохун былаанын 55% куоһарбыт. Хампаанна социальной бырагыраамаларга, улуустар сайдыыларыгар кыттыгытын кэпсэттилэр. Компания туруоруллубут сорукутары ситиһэн, көдьүүстээх, барыстаах үлэтин көрдөрбүт.

Владимир Путин сэтинни 23 күнүгэр 2030 сылга диэри Россияба наркотигы утары судаарыстыбаннай политика Стратегиятын бигэргэспитэ. Стратегияны Саха сиригэр олоххо киллэрэр дьаһаллары ылынар туһунан Айсен Николаев **ахсынны 23 күнүгэр** наркотигы утары үлэлэхэр хамыһыһа соруудахтаата. Ил Дархан бу үлэни кылгас болдьооххо түмүктээн, салгыи профилактиканы, сэрэтэр үлэни бытары наадалаабынан аахта.

Ахсынны 23 күнүгэр Айсен Николаев Ил Дархан Харыйатын бастың стипендиаттарын кытта онлайн көрүстэ. Кини оҕолор өрөспүүбүлүкэ, дойду, норуоттар икки ардыларынаагы таһымнаах олимпиадаларга, күрэхтэһиилэргэ ситиһиилэринэн, ыксаллаах быһыыга-майгыга хорсуннарын көрдөрлөрүнэн кизн туттарын биллэрдэ. Стипендиаттар Ил Дарханна ыйытылары бэрээннэр, бэйэпиттэн тута хоруй ыһылар.

Ахсынны 23 күнүгэр «АЛРОСА» АК генеральной дириэктэрэ Сергей Иванов Саха сирин баһылыга Айсен Николаевка 25 алмаас сертификатын туттарда. Алмаастар Аҕа дойду Улуу сэритигэр хорсун быһыыларын көрдөрбүт бири дойдутаахтарбыт – Сэбээскэй Сойуус Геройдарын ааптарын сүгэллэр. САССР 100 сылын көрсө 50 караттан ыарахан ыйаһыннаах 100 алмааска биллиилээх дьон аатын ингэрэр бырайыак быһырыан муус устар 27 күнүгэр саҕаламмыта. Сертификаты кытта бэриллибит алмаастар куоппуйаларын Геройдар фронтна барбыт оройуоннарын музейдарыгар бэршиллэхтэрэ.

Эмиз бу күн Айсен Николаев Владимир Путин ыһыппыт РФ Бэрэсидьиэнигэр Судаарыстыбаннай сэбиэтин уонна

(Бүтүүтүн 2 стр. көр).

СИРИ СИКСИГИНЭН

СӨ. Өрөспүүбүлүкэ 100 сыллаах үбүлүөй бэрэсидьин В.Путин ыйаабынан дойду таһымнаах тэрээнинин биллэриллбит. Бу туһунан Ил Дархан Айсен Николаев Ил Түмэнгэ анал туһаайытын кэмигэр иһитиннэрбитэ. Бэлиэ сылы көрсө өрөспүүбүлүкэ олоорор дьыллар, оскуолалар, балыһаллар, суоллар, дьон сыннаһар сирдэрэ тутуллаһара былааннар. Ураты болжомтону култуура эйгэтигэр ууруохтара. Ол курдук, Таатта улуунун Томтор нөһилигээр Борис Неустроев-Мандар Уус бырайыагынан этнокультурнай комплекс үлэбэ кириэ. Билиннитэ комплекс сүрүн тутуута — хатын туоһуттан оноһуллубут ураһа бүтэн турар. Быйыл Хаандыгаба бибилиэтиэкэ, Дьокуускайга Гагарин аатынан култуура киинэ үлэбэ киридилэр. Сунгаарга Сергей Зверев аатынан норуот айымньытын дьытэ, Мэнэ-Хагалас Майатыгар Д.Ф. Ходулов аатынан култуурунай киин, ахсынны 26 күнүгэр Бүлүүгэ култуура дьыбарыаһа үлэбэ кириэхтэрэ. Эһийл Эдыгэннэ этнокультурнай киин, Ньурба драма театр, Зырянка култуурунай-спортивнай комплекс аһыллыахтара. Өрөспүүбүлүкэ үбүлүөйүгэр Намна, Таатта Чөркөөбөр, Үөһээ Бүлүү Харбалааһар Максим Аммосов, Былатыан Ойуунускай уонна Исидор Барахов ааттарынан култуура кииннэрэ үлэбэ кириэхтэрэ.

***

РФ. Пандемиянан сибэстээн 2021 сылга БКЭ-ни, судаарыстыбаннай түмүктүүр аттестацияны (ГИА) туттарыыга кэжэ уларыһылар киридилэр. БКЭ ыам ыйын 31 күнүттэн бэс ыйын 2-гэр диэри ытыгылыа. Ылдьан эбэтэр атын аахсыллар биричиннэн суруйбатахтар от ыйын 12 – 17 күнүргүр суруйдохтара, дьин Арасыйыа үөрэххэ министирэ Сергей Кравцов иһитиннэрдэ. Үгэс быһыгынан ахсынныга сурулар өйтөн уонна аахпыттан суруйуу муус устар иккис анарыгар көстө. Биир кэлим экээмнэри, 9-с кылаастага судаарыстыбаннай түмүктүүр аттестацияны (ГИА) эрдэ туттарыы дьин суох буолуо. Үрдүк үөрэххэ туттарыыга выпускниктар нуучча тылыгар уонна математикага экээмнэриин мунурданахтара. Үрдүк үөрэххэ туттарысааччылар нуучча тылыгар экээмнэриин ортоҕо суруйдахтарына сөп буолуо. Математикага базовый таһымна БКЭ 2021 сылга ытыгылыбат. Экээмнэри ыам ыйын бүтүгэр, бэс ыйын сафаланыта суруйдохтара. 9-с кылааһы бүтэрбиттэр аттестаттары нуучча тылыгар, математикага судаарыстыбаннай түмүктүүр аттестация (ГИА) түмүгүн ыһыахтара. 2021 сылга эбии биридиниэти талан экээмнэри туттарыы суох буолуо. Нуучча тылыгар, математикага ГИА ыам ыйын 24 – 28 күнүргүр ытыгылыа.

***

СӨ. Саха сиригэр сьл бүтүөр диэри 1000-тан таһа коронавирину утары бэрлэр вакцинна дозата кэлиэ. Бу туһунан доруобуйа харыстабылын министирэ Елена Борисова «ДФО-2020» онлайн-форум кэмигэр эттэ. Министир вакцинаны бастаан коронавирину утары үлэлиир мэдиссиинэ үлэһиттэрэ, онтон поликлиника уонна атын быраастар ыһахтарын эттэ.

***

СӨ. Саҥа дьыл өрөбүллэригэр почтанан биэнсийэни уонна атын социальнай төлөбүрдэри тарбатыы кырааһыга оноһулунна. Бу туһунан Пенсияны пунда Саха сиринээбэ салаата иһитиннэрэ. Тохсунньу 4 күнүгэр — 5, 6 чыһылытаабы; Тохсунньу 5 күнүгэр — 6, 7 чыһылытаабы; Тохсунньу 6 күнүгэр — 8 чыһылытаабы; Тохсунньу 8 күнүгэр — 9 чыһылытаабы; Тохсунньу 9 күнүгэр — 10 чыһылытаабы. Атын кэмнэ кырааһык быһыгынан төлөнүө.

***

РФ. 2021 сьл тохсунньу 1 күнүттэн табахсыттар мэдиссиинэ, апы-эргин дьыллэригэр, базаларга, ыскалааттарга (анал сирдэргэн ураты) табахтыллара бобулуо. Бу туһунан **Прайм**, суруйар. Санатар бобуллааха, сэтинни ыйтан кафеларга, кальян ресторанныгар табахтыр бобуллубута. Маны таһынан электроннай сигаретаны, вейптары сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолорго апыһылар бобуулаах. Арасыйыага үөрэх, култуура, спорт, мэдиссиинэ тэрлэтиригэр табахтыр 2013 сыллаахтан бобуулаах. Вокзаллар, аэропорттар, муора, өрүс портарын таһыгар 15 мэтэрэ тэйиччи табахтыаха сөп. Оҕо былаһаакаларыгар, сөгүлүүр сиргэ, социальнай сулууһа, судаарыстыбаннай уорган дьыллэригэр табахтыр бобуулаах.

СИА матырыяалларын.

Ил Дархан нэдиэлэтэ

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэриттэн

(Бүтүтэ. Иннин 1 стр. көр).

стратегическай сайдыыга, национальнай бырайыактарга сэбэтиин холбоһуктаах онлайн-мунһаһар кытына. Мунһааха «Россия 2030 сылга диэри сайдыытын национальнай сьалларын тустарынан» Бэрэсидьин ыйаабын олоһо кириитин көрдүлэр.

«Рейтинг» информационнай коммуникация киинэ «Национальный рейтинг» бырайыак чэрчитинэн 2020 сыллаабы реитини таһаарда. Ол түмүгүнэн Айсен Николаев быйылгы сыллаабы үлэтинэн бэйэтин көрдөрүүтүн бөбөгөттө уонна Россия субъектарын салайааччыларын ортолоругар бастакы уон иһигэр кириэн, ахсыс мьэстэбэ табыста. Бу биһиги Ил Дархаммыт салайар үлэтин көдүүһүн уонна сөптөөх политическай быһаарыныны ылынарын туоһулуур.

Ахсынны 24 күнүгэр Айсен Николаев үгэс быһыгынан Ил Түмэнгэ Анал этиитин онордо. Ил Дархан өрөспүүбүлүкэ социальнай-экономическай сайдыытын сүрүн хайысхаларын чопчулаата. Анал этии саха телевидениетигэр, радиога быһа эфиргэ бэрилиннэ. Тэрээһин кытгылыаахтара коронавирус ыарыытан олохтон барбыт дьону кэриэстээн иһийэн турдулар. Айсен Сергеевич коронавирину утары бэйэлэрин харыстаммакка күннэтэ охсуһа сьылдыар медиктэргэ махталын биллэрдэ.

«Национальная бырайыагынан өрөспүүбүлүкэбэ уопсайа 18 ФАП үлэбэ киридэ. Дьааны улуунун Баатаһайыгар поликлиника тутулан бүтэн эрэр. Бүлүү, Өлүөхүмэ, Ханалас, Ленскэй улуустарыгар искэн ыарыны эмтиир амбулаторнай кииннэр, Ленскэйгэ тымыр салаата үлэбэ киридилэр, Нерюнгрига ангиография комплексэ ылылынна. Оччотугар үрдүк таһымнаах мэдиссиинэ көмөтүнэн ыраах куораттарга барбака туһаныаха сөп буолуоҕа», — дьин Ил Дархан эттэ.

Айсен Николаев үүнэр 2021 сылы Доруобуйа сылынан биллэрдэ. «Дьон-сэргэ доруобуйатыттан, олоһуттан күндү итиэннэ киһи киһиэхэ кыһамнылаах сьыһаныттан ордук туох да суох. Бу сьыл ону туоһулаата. Онон эһийлги 2021 сылы өрөспүүбүлүкэбэ Доруобуйа сылынан биллэрэбин», — дьин эттэ.

Ил Дархан Арктика улуустарын аһынан-үөлүнэн хааччыыы боппуруоһун биир кэлимник быһаарар кэм кэлбитин эттэ. Маныаха судаарыстыба өйбүлүгэр тирээн, дьобуһу урбаан уонна муниципалитет кытгылаахтарын бэлиэтэтэ. Ил Дархан Бырабыыталыстыбага Арктика улуустарыгар килиэби буһарар, оҕуруот үүннэрэр урбааньыттары өйүүр дьаһаллары ыларга сорудахтаата. Ону сэргэ үүт уонна оҕо аһылыгынан хааччыыыга болжомто уураы эттэ.

Айсен Николаев 2021 сылга Өлүөнэ муостатын тутуу сафаланарын иһитиннэрдэ. «Бу барыта судаарыстыба баһылыгы өйбүлүнэн буолар. Күүтүүлэхэ бырайыакпыт олоһо кириэр түһүмүгэр кириэн эрэр. Бэрэсидьин бастайааннай бэрэстэбитинэн Юрий Трутнев Өлүөнэ муостатын тутууну Уһук Илин сайдыытын национальнай бырагырааматыгар киллэтэрдэ», — дьин Ил Дархан эбэн эттэ.

Ахсынны 25 күнүгэр Мэнэ Ханалас улуунугар икки бүк үөрүүлэх түгэн буолла. Аллараа Бэстээх бөһүөлөгэр Тимир Пинегин

аатынан «Парус» спортивнай комплекс үлэбэ киридэ. Спорткомплекс национальнай бырайыак чэрчитинэн «Спорт – норма жизни» федеральнай бырагырааманан тутулуна. 3 мэндимэннэх, икки бассейнаах, спорт араас көрүнүнэн дьарыктанар саалалардаах баараһай объект тыа сиригэр аан бастаан киридэ. Ил Дархан бу тутуу былырыын ыам ыйыгар сафаланан баран, балтараа сылынан үлэбэ кирибитин, тутуааччылар соругу толорбуттарын бэлиэтээн эттэ.

Майа сэлээннэтигэр эмиз бэрт кылгас кэм иһигэр Д.Ф.Ходулов аатынан Култуура киинэ тутулан үөрүүлэхтик аһылдына. «Мэнэ Ханалас сириттэн биһиги култуурабытын аар-саарга ааттаптыт сүүһүнэн талааннаах дьон үүнэн-сайдан тахсыбыта. 1936 сылтан сафалаан манна норуот театр үлэһэбитэ. Үүнэр көлүнэ фондата «АЛРОСА» көмөтүнэн бу киини туттарда. 2022 сылга өрөспүүбүлүкэбэ үйэлэх үбүлүөй чугаһаата. Намна, Чөркөөххө, Үөһээ Бүлүү Харбалааһар мантан хаалсыбат култуура кииннэрин тутуохпут уонна ол кииннэргэ улуу дьоммут ааттарын инэрэиэхпит», — дьин бэлиэтэбэ регион баһылыга.

Ахсынны 25 күнүгэр Айсен Николаев Саха сирин Тустууга федерациятын отчуоттуур-быыбардыр конференциятын ыгыта. Россия биллэр тустууга, Олимпиада уонна аан дойдуга 5 төгүллээх чемпиона Хаджимурат Гацалов кэлэр сылтан саха тустууктарын эрчийэ, кини сүүмэрдиир хамаандага сүбэһигэр-тренер буоларга сөбүлэстэ. Сүрүн тренеринэн Александр Окочешников салгы үлэлиэ.

Айсен Николаев Аан дойдуга кубогар мунуууу ыарахан ыйаһынна (125 кг) саха тустууктарытан аан бастаан улахан ситиһилэммит, боруонса мэтээли ылбыт Айаал Лазаревка Тустуу федерациятын аатыттан 500 тыһ. солк. уонна Спорт министирэстибэттигэр 400 тыһ. солк. харчынан сертификаты туттарда уонна спортсменга ситиһитин иһин махтанна.

Ахсынны 26 күнүгэр Дьокуускайга 18 №-дэх «Прометейчик» оҕо саада сана дьылээнэ. 119 оҕо сьылдырыгар суоттаммыт уһууаанга дьаһыла бөлөбө аһылдына. «2020 сьл төһө да уустуктардаах буолбутун иһин, өрөспүүбүлүкэ социальнай сайдыытын тохтопобут. Оскуолалар, уһууааннар былаан быһыгынан тутуллаһар. Үүнэр сылга өссө элбэх объект — 12 оскуола уонна 15 оҕо саада былааннар», — дьитэ Ил Дархан.

Айсен Николаев ахсынны 26 күнүгэр М.К.Аммосов аатынан ХИФУ ректора Анатолий Николаевы кытары көрүстэ. Көрсүүгэ биир сүрүн боппуруоһунан 2021-2025 сылларга университет сайдыытын сана бырагырааматын оноруу буолла. Билигин бырагыраама РФ Наука уонна үрдүк үөрэххэ министирэстибэтигэр көрүллэр, федеральнай министирэстибэлэр сөбүлэннэригэр сьылдыар. Стратегическай докумуону ылынарга регион өйбүлэ суолталаах. Маны сэргэ сана кампуһу тутуу, национальнай бырайыактарга кытгы, тотальнай диктант куонкуруһун финалыгар бэлэмнэни туһунан кэпсэтилэр.

Күндү Саха сирин олохтоохтору, болжойон аахпыккытыр махтанабын! Кэлэн иһэр Саҥа Дьылынан эбэрэдиһин!

Афанасий НОЕВ,

Ил Дархан пресс-эскирэтээрэ.

Олонхоут Дайыла Силэпсиэп төрөөбүтэ 150 сылыгар

Муома олонхоута Дайыла Силэпсиэп – Данил Михайлович Слепцов төрөөбүтэ 150 сылыгар анаммыт үлэлэр түмүктэрэ табыста, үлэ биллэр балаһыанньанан ыраахтан, онлайн бэрээдэгинэн ытытылынна.

Орто Дойду Таастаафар олохсуйан олорбут Данил Михайлович бэйэтин кэмигэр дьонно-сэргэбэ биллэр-көстөр, ытыктанар киһи эбитэ үһү. Дьиэ кэргэнин кытта сылгы, ынах сүөһү ииттэн, булгаан-балыктаан, уһанан, олонголоон бырбааччы олорбут ыаллар эбит. Кини олонхолуурга убайыттан П.С.Слепцовтан үөрэммит, убайа олонхолуурун оҕо эрдэбиттэн истэн, өйүгэр-сүрүбэр инэрэн улаанпыт, хас да олонхотун билэр эбит.

Кыһынны уһун киэһэлэргэ, киэһээни аһылык кэнниттэн, көмүлүөгүн иннигэр олорон олонхолуура үһү, бу ыал өрүү элбэх хоноһолоох буолаллар эбит. 1940 сыллаахха Сэһэн Боло кэлэ сылдьан, анаан оностон олорон, хас да күн олонхолотон сурукка тиһэн “Көтөр Мүлгүн” толору олонхону суруйан ылан архыпка туттарбытын Муома фольклорина Г.М. Федотов булан, архыпка киирэн, барытын сурукка тиһэн тиэрдибитин олонхоут сизнэрэ хоумулан, сүбэлэһэн, үбүлэн кинигэ таһаартарбытара. Дайыла оҕолообут оҕото, сизэнэ, Герой-ийэ, Хонуу олохтооҕо Никулина Евдокия Егоровна сизн бырааттарын, балыстарын мунһан эһэтин олонхотун үйэтитэргэ үлэ бөһөгүн ыһпыта таах хаалбата, кинигэ кэлин эмиэ туспа кинигэнэн тахсан, өрөспүүбүлүкэ олонхоуттарын кинигэлэригэр киирэн, билигин киэнник тарбанна.

Данил Михайлович кэргэнинээн Ульяна Ивановнаһын үс оҕолоохторо: улаханнара Өлөксөй түөрт оҕоломута, соботох кыыс Маарыйа соботох кыһа Евдокия уон биэр оҕоломута, кыра уол Көстөкүүн сэттэ оҕоломута. Дайыла бэйэтин төрүттэрин балачча билэр эбит, Мөкү кинээстэн саҕалаан бэйэтин иннигэр сэттэ көлүөнэни суруйтарбыт. Онон кини албаан хаалларбыт удьуорун утумнара билигин 14-үс көлүөнэлэригэр олороллор, быһа барыллаан 260-ча киһи баар. Арчы дьиэтин иһинэн олонхоут Дайыла ыччаттарын, сизннэрин «Удьуор Утума» түмсүүтэ улахан үлэни ытта: олонхо, хомус, уруһуй күрэхтэрин кытта «Өбүгэлэрит төрүт

үгэстэрин салбаан» диин ааттаан сылгы, ынах сүөһүнү, табаны ииттэр дьону хаартыскаларынан көрүү тэрилиннэ. Аныгы кэм буоларынан кэнэтэн сылгыны, ынах сүөһүнү, табаны кытта атын ииттэр кыылларын хаартыскаларын бытан көрүүгэ кыттахтаахтара.

Күрэхтэргэ элбэх киһи кытынна, быһа барыллаан сүүсчэ киһи. Нэһиликтэртэн а к т ы ы б ы н а й д ы к кытыннылар. Ол курдук олонхо салаатыгар Орто Дойду сынһаланын киинин специалиһа, культуура туйгуна **Кылаана Егоровна Слепцова** “Эрэки-дээрэки оҕолор” диин оҕолорго аналлаах олонхону суруйан, оҕолору бэлэмнээн, олонхотун айылбажа киинэ курдук устан, кукольнай вариантын онорон, аны геройдары эмиэ туспа толорторон (Павлов Ньургун, 5 кыл., Рожин Владилин, 6 кыл., Корякин Никита, 6 кыл., о.д.а.) үс көрүнгэ устан ыһпыта сөхтөрөр, онон “Гран при” үрдүк аатын ылан ылла, харчынан бирийи тутта.

Хомус салаатыгар бастакы миэстэни «**Дьүрүһүй**» (Төбүлөх, сал. М. М. Эверстова), иккин «**Айылыа**» (Хонуу, сал. О.А. Акимова), үсүһү «**Алгыс**» (Төбүлөх, сал. М. М. Эверстова) ыллылар.

Төбүлөхтэн хомуска Сынһалан киинин специалиһа Марина Михайловна Эверстова салайааччылаах үс бөлөх кытынна, “Чэчир” диин 5-6 саастаах кырачааннар бөлөхтөрө кытынна, дьарыктанан истэхтэринэ, бэртээхэй хомусчуттар тахсыһыктар. Миэстэлэспиттэр харчынан бирийи туттулар. Хонууттан олонхоут хос-хос сизэнэ Ольга Афанасьевна Акимова элбэх оҕону үөрэтэн хас да бөлөбүнэн кытыннарда, Анюта Ефимова соботоһун бэркэ оонньоото. Өлүөхүмэ оройуонуттан олонхоут хос сизэнэ Любовь Алексеевна Яковлева кыргытара Ньургуйаана, Саргылаана кэрэ айылбаалах дойдуларыттан хомуска оонньоон ыһпыттара олус үчүгэй. Мэнэ Ханалас Павловскайыттан хос-хос сизэнэ Юля Никулина дьонуннаахтык туттан иэйэн-куойан оонньообута инникигэ эрэллээхпитин көрдөрдө.

Уруһуй салаатыгар 18 оскуола оҕото кытынна. Уруһуй күрээбэр алын сүһүөх учуутала, олонхоут сизэнэ Надежда Константиновна Иванова үгүс оҕону кытта үлэлэстэ. Уруһуйдар бары да киһи үөрэ көрөр үлэлэрэ, мань таһынан олонхоҕо аналлаах илиинэн оһоһуктар эмиэ бааллар. Уруһуйга бастакы

миэстэни **Настя Петрова** (8 б кыл.) «Көтөр Мүлгүн уонна Аал Уот» уруһуйун, иккин **Новгородова Тиана** (4 а кыл.) “Удабан” уруһуйун, үсүһү **Горохова Юля** (3 б кыл.) “Олонхоут” уруһуйун иһин ыллылар, харчынан бирийи туттулар.

«**Өбүгэбит төрүт үгэһин салбаан**» диин көрүүгэ элбэх киһи кытынна. Балаһыанһа быһытынан урукку кэмнээһи хаартыскалартан саҕалаан бүгүнгү күннэ диэри хаартыскалары ытыттахтаахтара. Сэбиэскэй кэмнээһи олохтон оройуоммут чемпион-анньыксыта Анна Иннокентьевна Старкова ынах ыы олорор, онтон да атын хаартыскаларын Төбүлөхтэн Людмила Николаевна Седалищева ытта. Сылгыһыт кыһа, сылгыһыт кэргэнэ **Валентина Быковская** кэргэнэ Попов Игорь Семенович олус үчүгэй араас хаартыскаларын бытан, көрүү бастына буолан харчынан бирийи тутта, Анатолий Иннокентьевич Хабаров саха оҕуһун сахалыы киэргэтэн, бэйэтэ сахалыы таннан түспүтэ сонун. Хонууттан да элбэх хаартыска киирдэ, ол курдук олонхоут сизэнэ, СӨ тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, бастын сылгыһыт Афанасий Алексеевич Слепцов акка олорор хаартыскатын, олонхоут хос сизэнэ бары билэр ытыктыр киһибит, сылгыһыт Иван Алексеевич Никулин эмиэ аллаах атыгар олорон түспүт хаартыскаларын киһи

долгуйа көрөр. Иван Алексеевич бырааттарын Егор, Леонид, Антон Никулиннары эмиэ бэйэтин идэтигэр уһуйан үөрөппитэ, уолаттар аттаах хаартыскалара киһини кэрэхсэтэр. Урут Төбүлөххэ сылгыһыттаабыт, билигин Хонуу олохтооҕо Константин Константинович Старков сылгыга үлэлэбит кэмнэрин хаартыскаларын, билигин Хонууга да олордор, дьөһөгөй оҕолорун бэйэтин киэһин курдук дьиэтин таһыгар куруук аһатарын билэбит, ол түгэнтэн түһэриллибит хаартыскалар киһини чэхчэ үөрдэллэр. Индигиртэн ынах сүөһүнү иитэн, көрөн-

(Бүтүүтүн 7 стр. көр).

Династия оленеводов

Жить на родной земле можно только так – став ее частью

Оленеводство – древнейшее занятие коренных народов Севера, это больше чем профессия, это образ жизни, так считают оленеводы Момского района. Ведь стать истинным оленеводом не может научить ни одно учебное заведение. Навыки оленевода дети получают, как говорится, с молоком матери, находясь в оленеводческих стадах рядом с родителями, бабушками и дедушками, приобретают знания и умения жизни в горно-таежной тундре, которые передаются из поколения в поколение. Это умение пасти оленей в любую погоду в летний зной и холодную зимнюю стужу, уметь ориентироваться в бездорожье, быть готовым к любым экстремальным ситуациям, а их в таежной жизни немало.

Одной из таких потомственных семей является оленеводческая династия большой и дружной семьи Дьячковых Екатерины Егоровны и Дмитрия Христофоровича, где муж и жена являются потомственными оленеводами знатных династий Дьячковых и Слепцовых. Председателем оленеводческого хозяйства СХП РКО КМНС «Магир» является Екатерина Егоровна, бригадир – Максим Дмитриевич, наставник – Дьячков Дмитрий Христофорович.

– **Расскажите о своей семье.**

– Я родилась в многодетной семье потомственных Момских оленеводов Марии Семеновны и Егора Петровича Слепцовых. В семье нас было 12 детей, каникулы всегда проводили в оленеводческом стаде, рядом с родителями, братьями и сестрами, жили всегда дружно. Родители с детства привили детям любовь к родному оленьему краю и бережно передали свои традиции. Отец и старшие братья рассказывали как, где и когда лучше пасти оленей, мама учила готовить и рукоделию. После окончания школы решила работать в родном совхозе «Искра» в оленеводческом стаде. К работе всегда относилась добросовестно, ответственно, понимая, что от каждого из нас оленевода, чумработника зависит здоровье и жизнь оленей. В нашей семье к оленеводству, так или иначе причастны все. Старший брат Иннокентий Егорович долгое время работал освобожденным бригадиром в совхозе «Искра», братя Яков Егорович председатель СХП РКО КМНС «Негеин», Иосиф Егорович тоже председатель РКО КМНС (эвенов) «Саркичан», Спартак Егорович был первым научным зоотехником по оленеводству, в период его работы в совхозе «Момский» проводилась большая работа по племенному делу, завозили племенных оленей с Красноярского края, Томпонского, Горного районов, проводилась бонитировка животных.

Муж Дьячков Дмитрий Христофорович тоже родом из знатной династии оленеводов, отец Христофор Николаевич, мать Евдокия Максимовна. Брат Василий Христофорович долгое время работал директором оленеводческого хозяйства ООО «Букчан».

С мужем воспитали 4-х детей, сын Максим, главный помощник, работает бригадиром. Дочь Диана чумработница, Алена – мастерица, шьет замечательные меховые изделия, младший Христофор в Якутске, учится в ЯГСХ. Сейчас радуют нас внуки, всегда приезжают в стадо с подарками, рассказами для бабушки и дедушки, наши помощники, старшая внучка Сабрина студентка, учится в Намском педучилище на костореза.

– **Сейчас сколько голов насчитывается в вашем хозяйстве?**

– Дмитрий Христофорович умеет, как

бригадир, правильно организовать работу оленеводов, найти к молодым оленеводам особый подход, поставить цели и добиться стабильных производственных показателей. Поголовье оленей насчитывает практически 1000 голов, из них важенков 405, сыриц – 85. Сохранность взрослого поголовья составляет 84,6%, деловой выход тугутов – 69,3%. За три последних года, несмотря на трудные зимовки 2016-2017 г.г. поголовье выросло практически на 200 голов. Это говоря сухими цифрами статистики, а за этими цифрами стоит каждодневный нелегкий труд всей бригады. Оленеводческое хозяйство неоднократно занимало призовые места по выполнению производственных показателей, многократно был награжден грамотами и благодарственными письмами.

– **Как приучаете детей к своему нелегкому труду?**

Екатерина Егоровна улыбается: – Это происходит как-то само собой, наверное, и личным примером, и тем, что у нас в стаде всегда общаемся на равных с детьми и взрослыми, исподволь приучая к труду. Более 20 лет являемся трудовыми наставниками в детском лагере «Оралчимна» при нашем оленеводческом стаде, куда приезжают наши дети, внуки, дети из трудных семей, здесь они с удовольствием приучаются к труду и быту оленеводов. Учим жить в гармонии, как по отношению к друг другу, так и к природе, любить родную природу, а не полюбить ее невозможно, тут такие красоты, это и горы, речки, лес, горно-таежная тундра, у нас всегда красиво и летом и зимой. Летом поражают белоснежные с голубым отливом наледи и яркая зелень, где так любят отдыхать олени от гнуса и мошкеры, зимой прекрасные горы, снежные просторы. Детей приучаем

также бережно относиться к местам кочевки, перед отъездом всегда тщательно все очищаем от мусора места стоянки, ведь через год нам же сюда возвращаться. Дети любят узнавать историю родного края, легенды, песни, пишут стихи и рассказы, ведут блоги в Инстаграмме. Ребята, которые проводили лето в лагере, всегда помнят об этих незабываемых днях, говорят, какие сказочные каникулы прошли, много узнали и многому научились, стали настоящими таежниками. Некоторые ребята идут работать оленеводами, это Голиков Анатолий, Алексеев Руслан, а Валентин стал зоотехником. И еще все вместе мы обожаем готовить как традиционные эвенские блюда из мяса и потрошков. – Екатерина Егоровна знает более 50 рецептов, – но также и традиционные блюда, все любят пирожки, беляши, чебуреки, котлеты, динозаврики и садимся большой компанией готовить на нашу большую семью эти вкусняшки, чтобы всем хватило.

Екатерина Егоровна всегда с любовью и уважением относится к мужу. Действительно Дмитрий Христофорович один из тех светлых душой людей, с которыми всегда приятно и увлекательно общаться. Глаза его всегда лучатся теплом и добром. В свои почти шестьдесят лет он производит впечатление крепкого и легкого человека. И дело даже не в том, что он сильный мужчина, способен неустанно сутки напролет идти, ехать верхом на учае, смотреть за стадом, а в том, что он почти физически излучает любовь к своему миру, не уставая радоваться каждому из его проявлений. Тому, как красив олень. Тому, как легко летит верно брошенный аркан внуками. Тому, как многочисленно и здорово стадо общины. Он прекрасный знаток местности, причем в таких деталях, которые не покажет никакая спутниковая навигация.

– **Женщина в оленеводстве, что это значит?**

– Испокон веков в тундре и в тайге жили семьями, жен брали с дальних стойбищ. Отношения в семье всегда были гармоничными, браки устойчивыми, и роль женщины – матери, бабушки очень высоко ценилась. В семьях царили любовь, добро, взаимовыручка, уют, тепло. В советское время во всех оленеводческих бригадах всегда были рядом с мужчинами женщины, это и чум работницы, жены, дочери. Женщина вносит особый микроклимат в бригаду, конечно, ей приходится нелегко, помогает не только в организации питания, но и создает насколько возможно домашний уют, а порой приходится заменять мужчин на выпасе оленей. Ведь оленеводам приходится трудиться на морозе и в зной, по 10-12 часов, и зато как приятно прийти усталым в палатку, избушку, где тебя с радостью встречают ароматным чаем, горячим наваристым супом, свежеспеченным хлебом или оладушками, ласковыми расспросами, как прошел день... Да, женщине приходится встать раньше всех, а спать ложиться позже всех, отремонтировать,

Жить на родной земле можно только так – став ее частью

высушить одежду, приготовить на завтра заготовки... Женщина создает тот особый микроклимат в бригаде, придает семейственность всем членам бригады, способствует единению и поддержке всем членам бригады. Замечено, что если есть настоящая хозяйка чума, то и текучесть кадров в этих оленеводческих стадах намного ниже. Женщина в оленеводческой бригаде – это семья, дети, это продолжение династии оленеводов.

– Как справляетесь с производственными заданиями?

РКО «Магир» под руководством председателя Екатерины Егоровны и бригадира Дмитрия Христофоровича ежегодно работает над выполнением производственных показателей, выполняет все, зооветеринарные требования, добивается стабильных показателей по деловому выходу тугутов и сохранению взрослого поголовья. Результат работы оленеводческого стада в очень большой степени зависит от бригадира оленеводческого стада, грамотности оленеводов, знания маршрутов, технологических особенностей выпаса, четкого проведения отела, гона.

– Наши оленеводы ведут постоянное окарауливание стада, ведут передвижение по маршрутам, стараясь максимально сохранить подножный корм оленей, ягель, охраняют от волков. Для повышения продуктивности оленей постоянно с осени начинаем вести подкормку оленей. Олени охотно привякают к такому лакомству и прибегают к месту подкормки без опозданий. Постоянно ведем работу по укреплению материально-технической базы своего оленеводческого хозяйства, построены и ремонтируются домики, гараж по маршруту движения оленеводческого стада, работаем по приобретению техники.

В коллективе, под руководством наставников Дмитрия Христофоровича и Екатерины Егоровны работают молодые кадры, в том числе сын, невестка оленеводы. Идут ребята и с трудной судьбой, надо сказать, что работа в оленьем стаде пришлась им по душе, и они прижились, отлично знают маршруты передвижения оленей, круглосуточно работают при отеле оленей, охраняя и оберегая новорожденных тугутов от хищников. На каникулы всегда у них весело и радостно, приезжают и дети, внуки и дети родственников из Сасыра, это главные хорошие помощники в любом деле.

Весной и осенью проводят корализацию оленей, пересчет, вакцинацию, витаминизацию и отбор проб на бруцеллез. Проводят обработку против подкожного овода, некробактериоза. На летовке проводят ежедневный осмотр оленей и при необходимости лечения. Чаще всего это бронхопневмония у тугутов и травмы. Здесь большую и незаменимую помощь оказывают наши ветеринарные специалисты, которые, несмотря на большие расстояния, мороз и бездорожье приезжают к нам и в открытых кузовах машин, на снегоходах, на оленях, лошадях. Приезжают, живут с ними в палатках, деля все невзгоды и трудности, еще

и привозят свою полевую лабораторию, устанавливают в палатке, где и проводят исследования, после трудного дня пересчета на морозе оленей, эти люди достойны самого глубокого уважения. Привозят новости с большой земли, проводят обучение как оказать первую ветеринарную помощь.

– Какие планы на будущее?

– Самое главное, несмотря на трудности сохранить и приумножить поголовье оленей, оздоровить от бруцеллеза, затем провести хорошую племенную работу. С ветеринарной службой у нас очень тесная связь, приезжают, помогают. Но, к сожалению, до нас дошла новость, что Управление ветеринарии Момского района хотят присоединить к Чурапчинскому району, это

мы оленеводы считаем неправильным решением. В Чурапчинском районе совсем другие подходы к работе, развито разведение крупного рогатого скота, табунное коневодство, но нет оленеводства. Оленеводство это совсем другая специфика, ведь добраться до оленеводческих стад приходится за сотни километров на машине, снегоходе, оленях, жить в палатках, работать сутками на морозе, проводить вакцинацию, витаминизацию, отбор проб крови, это дано не всякому выдержать. Наши ветеринары люди проверенные и мы им доверяем.

Проблемами для оленеводства являются старые корали, которые построены в советское время, проводим мелкий ремонт своими силами, этого надолго не хватает. Но участвовать в конкурсах Министерства сельского хозяйства на получение субсидии не можем, так как не можем сами оформить земельные документы на оленьи пастбища, здесь нам нужна помощь. Конечно, финансирование на развитие оленеводства от Министерства РС(Я) получаем в полном объеме и своевременно, это значительная подмога (заработная плата, ГСМ, приобретение спецодяжды, ветеринарные услуги, борьба с хищниками).

Жизнь идет быстрыми темпами, развиваются все отрасли экономики, и нам в оленеводстве нужно тоже следовать новшествам, это развитие материально-технической базы. У нас на маршруте есть один домик, гараж, но этого недостаточно. Есть спутниковая связь, интернет, так что дети-студенты могли дистанционно учиться с оленеводческого стада.

Большими врагами оленеводства являются хищники, особенно волки, с этим боремся, но одних наших сил порой недостаточно, ведь передвигаться на буране

по пересеченной гористой местности намного сложнее, чем по ровной тундре. Постоянно дорожает ГСМ.

В селе Сасыр ФАПК «Гуймада» поставила модульный убойный цех, теперь дело стало за подключением к энергосистеме и тогда заработает современный убойный цех, будем подгонять убойный контингент. Ведь жизнь ставит свои требования и убой животных должен производиться по требованиям ветеринарно-санитарного законодательства и требованиям технологического регламента. Мясо северного оленя жирное и исключительно вкусное. По своей питательной ценности оно ценится среди северян и гурманов. Живая масса достигает 90-130 кг, а убойный выход достаточно высокий 47-55% от живой массы, это позволяет считать переработку оленьи рентабельным производством. Особенно велика роль мяса оленя, как главного и практически единственного источника белка, витаминов и минералов в наших северных районах, с суровым и неблагоприятным климатом, не пригодным для растениеводства. Надеемся, что будет и переработка оленьи, все это позволит повысить в разы рентабельность. Олень высокорентабельное животное, в пользу людям идет все, как говорят, от кончиков рогов до копыт, это и мясо, вкусные и деликатесные субпродукты, шкура и камусы, панты и рога, эндокринные железы, из которых готовят лекарственные и косметические препараты, все это может принести прибыль хозяйству.

Вот о такой интересной семье и оленеводческой бригаде, жизни и быте арктических оленеводов рассказали вам, дорогие читатели. В это оленеводческое стадо, автору посчастливилось побывать для проведения осенней корализации не один раз, всегда бригаду по пересчету оленей и ветработников приезжающих заснеженных и замерзших на снегоходах встречали тепло и радушно, как родных, в палатках ждали настеленные на пол лапник и оленьи шкуры, на печке кипел чайник, а на столе ждали мясные деликатесы и горячие пирожки. Наши оленеводы это яркий пример трудолюбия, жизнелюбия, готовых всегда прийти на помощь.

Хочется сказать еще, что олени – это не просто богатство коренных жителей севера, это их мир вообще, в широком смысле слова. Поэтому олень – это еще и мировоззренческая категория, и мера всех вещей. Потому что лучше вояжеров знают, что жить на этой земле можно только так – став ее частью. А нашим северянам хочется жить именно на этой земле. Потому что они – неотъемлемая часть. Потому что они – звены и хранители оленеводства, хранители северных традиций и обычаев, хранители языка и культуры.

Наталья ДОБРЯНЦЕВА,
заведующая ГАУ РС(Я)
«Центр «Мой бизнес»
в Момском районе.

Мин ыраах Муома улууһун олохтоохторугар Чурапчы улуһун Хоптоботуттан «Биир хаартыска дьылбата» ыстатыйа хайдах Сергей Семеновичтын билиһиннэрбитин сырдатыхпын баҕарабын.

Ол курдук атырдах ыйын бүтүүтэ Чурапчытан А.А.Саввин аатынан улуустаагы музей директора Юрий Семенович Толстоухов биир үтө күн телефонунан эрийэн Муоматтан Соркомов Сергей Семенович диэн кини биһиги биир дойдулаахпыт, Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттылааҕа, үс бойобуой уордьяннаах Марков Илья Иванович туһунан матырыяалларга наадыйарын уонна мин телефоммун киниэхэ биэрбитин эппитэ. Онтон аҕыйах кэм ааспытын кэннэ Сергей Семенович телефонунан миэхэ тахсан, хаартысканы бытан Марков И.И. туһунан кэпсири матырыяаллар наадаларын, туох кыалларынан көмөлөһүннэриэн баҕарарын сүрдээх сэмэй баҕайытык эппитэ. Мантан саҕаламмыта кини биһи аныгы сибээс нөҕүө билсһиһибит.

Сүрдээх кылгас бириэмэ иһигэр хардары-таары ватсаабынан, интернетинэн Илья Иванович хаартыскаларын, кини туһунан суруйуулары, ахтыылары, докумуоннары хайа-хайабытыгар төһө баарынан бытыспыппыт. Икки өттүттэн биир интэриэстээх буоламмыт, үлэбит бэрт түргэнник түмүктэммитэ. Бу үлэбитигэр Томата киниэхэ күүс-көмө буолбута.

Сергей Семенович Илья Иванович Марков ыраах хоту Муомаҕа 1947 сыллаахха үлэли тийбитин элбэх дьонтон сураһан, ыйыталаһан бэрт элбэх чуолкайдаһыннары онорбут этэ. Ол курдук онно бииргэ төрөөбүт балтын Таяны илдьэ үлэли тийбитин, онно тийэн кэргэннэммитин, оҕоломмутун. Бу мань барытын докумуонун хаартыскаларын булан, бэрт элбэх биһиги биир дойдулаахтара, аймахтара билбэт чаччыларбытын быһаарбыта. Бу үлэтин түмүгүнэн бэйэтин дьиэтигэр И.И. Марковка аналлаах музей-хос курдук туруоран үлээннээхтэрин мунһан сырдатыхпын онорбута. Ону

Улуу Кыайы 75 сылыгар

БИИР ХААРТЫСКА ДЬЫЛБАТА

барытын отчуот курдук видеоҕа, хаартыскаҕа түһэрэн миэхэ ыппыта. Биһиги өттүбүтүттэн, Марков Илья Иванович биир дойдулаахтарын ааттарыттан олохтоох нэһилиэк баһылыга Архипов Борис Петрович манньк ис хоһоонноох махталын биллэрбитэ: «Үтө күнүнэн, Муома олохтоохторо! Быйыл дойду үрдүнэн биллэриллибит Патриотизм уонна Аҕа дойду Улуу сэриитэ түмүктэммитэ 75 сылынан биир дойдулаахпыт Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттылааҕа, үс бойобуой уордьян кавалера Илья Иванович Марковка аналлаах көрдүүр-ирдиир үгүс үлэни ыппыт Соркомов Сергей Семеновичка Хоптоҕо нэһилиэтин олохтоохторуттан, «Мэлдьэхси тускула» түмсүү кыттылаахтарыттан уонна тус бэйэм ааппыттан махталбын тирдэбин! Биһиги биир дойдулаахпыт ыраах Муома оройуонугар тийэн үлээн-хамсаан ааспытын толору сырдатан биһиэхэ биир дойдулаахтарыгар уонна үүнэр көлөнө ыччакка фронтовик сэрии кэннинээҕи олобун биир кэрдис кэмин чопчулаан биллэрбитигэр улахан кылааккын киллэристин. Инникитин да бу ылсыбыт үлэн таһаарылаах буоллун, үүнэр көлөнө ыччакка үтө холобур буолан инникигэ сирдэтин!» диэн.

Мин ийэм Кыскайлаа Афанасьева ийэтэ Марфа Федоровна (эбэм) Илья Иванович аҕата Иван Федорович бииргэ төрөөбүтүтэр буолаллар. Ол эрэн аймахтыы буоларбытын бу кэлин бэйэм ийэбинэн төрүччүнү онорорбор билбитим. Билигин Хоптоҕо Илья Иванович бииргэ төрөөбүт быраатын Трофим Иванович оҕолоро Мотрена, Федор бааллар.

Онон Сергей Семенович бу биир хаартыска дьылбатыттан сүрдээх улахан, кинэн үлэни онорон хаалларда. Бу үлэ таах хаалбакка аныгы кэм ирдэбилгэр сөп түбэһиннэрэн, Сергей Семенович аатын ааттатан, Муома оройуонугар

виртуальной музей тэрийэн, кини архивыгар баар хаартыскаларын темаларынан наардаан кинэн эйгэҕэ тарҕатахтара диэн эрэнэбин.

Сергей Семеновичтын элбэхтик телефонунан кэпсэтэн, мин кинини олох хайдах эрэ эрдэтэн билэр курдуктун... Кини төрөөбүт дойдутун Төбүлэх туһунан кэпсэтэҕинэ, олох аттыгар олорон кэпсэтэр курдуктун, ол курдук ордук кини ийэтин үөрөппит эмиэ биһиги нэһилиэкпитигэр олорубут, сэри иннинэ Чурапчытаагы педучилищени бүтэрэн, учууталынан үлэли тийбит Попов Гаврил Иванович туһунан олус истинник ахтара.

Сергей Семенович балыһаҕа кириэргэр Томатыгар Клараҕа хайаан да биллэр диэн эппитин миэхэ тирдэбитэ. Мантан ыла сибээспит быстыбыта... Ол эрэн суох буолбутун, бу орто дойдуттан күрэммитин туһунан биллэри олус соһуччу этэ. Ол түүн Сергей дьонугар анаан кутурҕаммын тирдэн туран, бу аһыны тулуйалларыгар, сибээстэрин быспаттарыгар баҕа санаабын тирдэбитим.

Наһаа да элбэҕи онорор баҕа санаалааҕа, былааннааҕа, олоххо тардыһылааҕа, санаата күүстээҕэ миигин сөхтөрбүтэ. Сергей «Марков – мин кумирым» диэбитэ кулгаахпар иһилиэ турдаҕа...

Кып-кыратык,
Кып-кыластык,
Кыл түгэнэ
Күлүмнээн аастын,
Кэрэ кэпсээннээх
Хоту дойду
Хотуун хотойо.
Хоптоҕо дьонугар
Холобур буолан ахтылла туруон
Ханнык да кэмнэргэ!

Клавдия ТАРАБУКИНА,
култуура эйгэтин үлэһитэ.
Чурапчы, Диринг.

ПРОГНОЗ ПОГОДЫ

село Хонуу

	Среда 30 декабря	Четверг 31 декабря	Пятница 1 января	Суббота 2 января
Дневная температура	-46	-51	-51	-51
Ночная температура	-49	-50	-50	-48
Давление	750 мм	751 мм	746 мм	744 мм
Ветер	0 м/с (ШТЛ)	0 м/с (ШТЛ)	0 м/с (ШТЛ)	0 м/с (ШТЛ)
Облачность				
Осадки				

**ИНДИГИР
УОТТАРА**

Күндү ааҕааччылар!

Хаһыакка сурутуу салҕанар.
2021 с. бастакы аҕарыгар
биирдиһилээн дьонго сурутуу сыаната –
720 солк., тарилтэлэргэ – 1440 солк.
Т а п т ы ы р х а һ ы а к к ы т ы г а р
сурутарга тиэтэйин!
Редакцияҕа кэлэн эбэтэр телефон
нөҕүө сурутуоххутун сөп.

Редакция.

Эцэрдэлибит!

Ытыктыр, таптыр дьоммутун, ийэлээх аҕабытын **Акулина Семеновна, Алексей Егорович УШНИЦКАЙДАРЫ** сүрэххит сылааһын холбоон, аал уоту оттон ыал буолбуккут 55 сылынан итиитик-истинник эбэрдэлибит!

Эһиэхэ, күндү дьоммутугар, бары кэрэни, үчүгэйи, чэгиэн-чэбдик туругу баҕарабыт, оҕолоргут, сиэннэригит, тапталларыгар уйдаран өссө да уһун сылларга олорун!

Биһиэхэ истин сыһыангытынан үтүө холобур буолабыт.

Куруук биһигини түмэр, өйүүр-өйдүүр, сүбэлиир-амалыыр дьоммутугар махталбытын тиэрдэбит!

Оҕолоргут, сиэннэригит, хос сиэннэригит, биһиргэ төрөөбүттэригит, аймахтарыгит.

***

Убаастыыр киһибитин өр сылларга “Муома” совхозка бухгалтерынан үлэлээбит, “Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыатын хаһаайыстыбатын бочуоттаах үлэһит” аат хаһаайкатын, үлэ бэтэрээнин **Антонина Афанасьевна ВИНОКУРОВАНЫ** 80 сааскын туолбут өргөйдөөх күнүнэн итиитик-истинник ис сүрэхтэн эбэрдэлибит!

Ытык-мааны киһибитигэр кытаанах доруобуйаны баҕарабыт, оҕолорун, сиэннэрин, аймахтарын тапталларынан күүскэр күүс эбинэн этэннэ сырыт, дьоллоохтук олор.

Эйиэхэ сүгүүрүйэн махталбытын, алгыспытын тиэрдэбит.

Эбэрдэни кытта: Татьяна Николаевна, Валентина Данилова, Людмила, Василий Аммосовгар, Мариянна Агласова, Анна, Саргылана Хабаровалар.

***

Күндү дьүөгэбитин **ВИНОКУРОВА Антонина Афанасьевна**ны үбүлүйдээх 80 сааскынан ис сүрэхтэн эбэрдэлибит!

Күн-сыл өксүнүн билиммэккэ, ыалдыар-кырдыар диэни аахсыбакка, эдэрдии эрчиминэн, сэргэхтик туттан, чугас дьонун сылаас сыһыаннарыгар уйдаран, мэлдьи үөрэ-көтө сырыт. Баҕа санаан барыта туолуохтун диэн алгыбыт.

Мария, Евдокия.

***

Улаханник ытыктыр үөлээннээхпин, истинник саныыр киһибитин, СӨ тыатын хаһаайыстыбатын туйгунун, улахан дьэ кэргэн ийэтин, эбэтин **ВИНОКУРОВА Антонина Афанасьевна**ны 80 сааскынан эбэрдэлибит!

Тус бэйэбэр доруобуйаны, уһун үйэни, оҕолоргор, ыччатгар ситиһилээх үлэни, үөрэби, этэннэ буолууну баҕарабыт.

И.И. Винокурова, оҕолоро, сиэннэрэ.

***

Ытыктабыллаах үлэ бэтэрээнин, СӨ тыатын хаһаайыстыбатын туйгунун, эн-мин дээн истинник санаһар киһибитин **ВИНОКУРОВА Антонина Афанасьевна**ны 80 ытык сааскынан эбэрдэлибит!

Доруобуйаны, уһун олобу, дьолу баҕарабыт.

Зоя Николаевна, Раиса Петровна.

***

Ыкса олорор ыалым ийэтин, эбэтин, дьүөгэбитин үлэ бэтэрээнэ **ПРИБЫЛЫХ Роза Ивановна**ны 68 сааскынан уонна кэлэн иһэр 2021 сылынан итиитик эбэрдэлибит!

Бары үтөнү, дьолу, доруобуйаны баҕарабыт.

И.И. Винокурова, дьүөгэлэриг.

Олонхоһум Дайыыла Силэпсиэп төрөөбүтэ 150 сылыгар

(Бүтүүтэ. Иннин 3 стр. көр).

истэн олорор Александра Егоровна Слепцова, Дария Гаврильевна Черова дьиннээх өбүгэлэрин үгэстэрин салгыыр хаһаайыстыбалаах үлэһит дьон буолаллара көстөр, хаартыскалар да ону туоһулууллар. Алена Егоровна Корякина дьоно, дьэ кэргэнэ, аймахтара табаларын көрө-истэ, миинэ сылдыар хаартыскаларын арааһын, сылгы, ынах сүөһүгэ сыһыаннаахтарын көрдөрөр хаартыскалары ыталаата. Сайдыттан Кылаана Егоровна Слепцова ыппыт хаартыскаларыгар Үлэ Кыһыл Знамята уордан кавалера, бастын ыанньыксыт, элбэх оҕо ийэтэ Прасковья Ильинична Ефимова хаартыскатын киһи үөрэ-астына көрөр. Сайдыы биир далбар хотуна, элбэх оҕо ийэтэ, ыанньыксыт кыһа Варвара Пахомовна Уваровская ынах ыы олорор хаартыската, фермаба үлэлээбит билигин бэтэрээн дьон

хаартыскалара элбэби кэпсипилэр. Хонууттан да кытта сатаатылар, ол курдук урут «Муома» совхоз күннээнкүөнэхтэн үлэлиир кэмигэр Суон Тииккэ сүүһүнэн ынах сүөһү баара, ол үтүө кэм Анастасия Семеновна эдьийинээн Акулина Семеновналыын ыппыт хаартыскаларыгар көстөр, ааспыты санатар. Евдокия Иванова Слепцова киэргэллээх аты сизтэн турара ынах кэрэ кэмизин өйдөтөр. Араас хаартыскалары А.В. Михеева, Г.И. Чугунова, З.Н. Иванова уо.д.а. ыттылар.

Олонхоһон дьарыктанар, Нам улунугар олорор өрөспүүбүлүкэбэ олонхо күрэхтэригэр өрүү кыттар, миэстэлээр, улаханник эрэнэр ыччапыт, хос сиэн, Сайдыы кыһа Дайыына Саарын (Обутова) буолар. Бу күрэххэ дьүүлүүр

сүбэбэ үлэлиэхтээбэ, олонхоһон толоруохтааба биллэр төрүөтүнэн кыаллыбата, кэлэр өттүгэр эрэнэ күүтэбит талааннаах кыыспытын. Кини кэлэбинэ, дьигинээх олонхоһути истиэхпит, маастар-кылаас ылаахпыт.

Күрэхтэргэ кыттыбыттарга барыларыгар сертификат бэрилиннэ. Бу тэрээһиннэ «Удьуор Утума» түмсүү спонсордаата, онон улахан махталбытын тиэрдэбит уонна кэлэн иһэр Саҥа дьылынан эбэрдэлибит. Бука бары этэннэ буолун диэн алгыбыт.

Дьэ ити курдук ыраахтан-чугастан түмсэн удьуор утумнара эһэлэрин төрөөбүтэ 150 сылын бэлиэтээтилэр, кэлэр өттүгэр үтүө кэмнэр үүннэхтэринэ, эһэлэрэ Дайыыла олоһун дьэтин оччотооһу кэм курдук оноруохтарын, кэнсиэрдихтэрин, өтөхтөрүтэр ынах ынахтарын баҕарар былааннара туоллар ханнык диэн баҕарабыт.

И.Н. СЛЕПЦОВА,
Арчы дьэтин салайааччыта.

Вниманию населения**Извещение о предоставлении земельного участка**

В соответствии со ст. 39.11 Земельного кодекса РФ Муниципальное образование «Момский район» информирует о возможном предоставлении в аренду следующих земельных участков:

Земельный участок из земель населенных пунктов, с разрешенным использованием: для ведения личного подсобного хозяйства (приусадебный земельный участок), находящийся по адресу: Республика Саха (Якутия), Момский район, с. Сасыр, мкр-н Промзона, д.8, кадастровый

№14:17:050001:701, общей площадью 1026 кв.м.

В течение 30 дней со дня публикации заинтересованные граждане вправе обратиться с заявлением о намерении участвовать в аукционе по продаже права на заключение договора аренды земельного участка.

Заявления подаются по адресу: Республика Саха (Якутия), Момский район, с. Хонуу, ул. Молодежная, д. 39, кабинет 6.

В заявлении необходимо указать:

фамилию, имя, отчество, место жительства заявителя и реквизиты документа, удостоверяющего личность заявителя.

Дата окончания приема заявок 1 месяц с момента публикации настоящего извещения.

Получить более подробную информацию можно по адресу: Республика Саха (Якутия), Момский район, с. Хонуу, ул. Молодежная, д. 39, кабинет 6, с 9-00 до 18-00, перерыв с 12-30 до 14-00.

В.В. КОРЯКИН,
первый заместитель главы.

В законе**Министерство транспорта и дорожного хозяйства РС (Я)
Казенное предприятие РС (Я) «Дороги Индигирки»****28.12.2020 года****ПРИКАЗ № 04/831****п. Белая Гора****«Об открытии участка автомобильной дороги «Индибир»**

На основании акта контрольной проверки грузоподъемности автомобильной дороги общего пользования регионального значения «Индибир» на участке км 0+000 – км 327+500 (п. Усть-Нера Оймяконского района – с. Хонуу Момского района) от 28.12.2020 года,

Приказываю:

1. Разрешить движение транспортных средств с общей массой до 20 тонн с минимальной дистанцией между машинами 70 м по автомобильной дороге регионального значения «Индибир» на участке км 0+000 – км 299+000 (п. Усть-Нера – с. Соболах);

2. Начальнику Момского дорожного участка Терешкину К.К. установить контроль

за автомобильной дорогой «Индибир» на участке км 0+000 – км 299+000 (п. Усть-Нера – с. Соболах) по соответствию требованиям ГОСТ Р 58948-2020;

3. Контроль за исполнением настоящего приказа возложить на первого заместителя генерального директора – главного инженера Н.Н. Попова.

28.12.2020 года**ПРИКАЗ № 04/832****п. Белая Гора****«Об увеличении грузоподъемности участка автомобильной дороги «Индибир»**

На основании акта контрольной проверки грузоподъемности автомобильной дороги общего пользования регионального значения «Индибир» на участке км 327+500

– км 480+500 (с. Хонуу – граница Абыйского улуса) в Момском районе Республики Саха (Якутия) от 28.12.2020 года,

Приказываю:

1. Разрешить движение транспортных средств с общей массой до 20 тонн с минимальной дистанцией между машинами

70 м по автомобильной дороге регионального значения «Индибир» на участке км 380+500 – км 480+500 (с. Кулун-Елбют – граница Абыйского улуса);

2. Начальнику Момского дорожного участка Терешкину К.К. установить контроль за автомобильной дорогой «Индибир» на участке км 380+500 – км 480+500 (с. Кулун-Елбют – граница Абыйского улуса) по соответствию требованиям ГОСТ Р 58948-2020;

3. Контроль за исполнением настоящего приказа возложить на первого заместителя генерального директора – главного инженера Н.Н. Попова.

В.В. ЧУСОВСКОЙ,
генеральный директор.

Уважаемые водители!

Для проезда по а/д «Индибир» в результате прогнозируемых погодных условий: низких температур, тумана, необходимо иметь запас горючего, цепи противоскольжения, теплые вещи, запас провизии и средство связи. Рекомендуется ехать с двумя-тремя автомобилями во избежание чрезвычайных ситуаций на случай поломки и аварийных ситуаций.

К сведению водителей!

На основании акта контрольной проверки грузоподъемности автомобильной дороги общего пользования регионального значения «Индибир» на участке км 0+000 – км 327+500 – км 480+500 в Момском районе Республики Саха (Якутия) от 28.12.2020.

Разрешено движение транспортных средств с общей массой до 20 тонн с

минимальной дистанцией между машинами 70 м на участке автомобильной дороги «Индибир» км 0+000 – 327+500 – 480+500 (п. Усть-Нера – с. Хонуу – граница Абыйского улуса).

К.К. ТЕРЕШКИН,
начальник Момского дорожного участка.

**Аабааччылар
болѳомтолоругар!**

Хаһыат кэлэр нүмэрэ 2021 сыл
тохсунньу 1 күнүгэр тахсыаба.

Редакция.

Тэрийэччи: СӨ
Бырабытталыстыбата,
"Сахабэчээт" СӨ Судаарыс-
тыбанный автономнай тэрилтэтэ.
Таһаарааччы: "Сахабэчээт" СӨ
Судаарыстыбанный автономнай
тэрилтэтэ.

677000, Дьокуускай к.
Орджоникидзе уул., 31 №-рэ, 124 каб.,
тел./факс: 8(4112)343917.

e-mail: sakhapechat@mail.ru

Генеральнай дириэктэр

Н. М. Стручкова

Сибээс эйгэтин информационнай
технологияба уонна маассабай
коммуникацияба надзорун
федеральнай структуратын Саха
сиринээзи бырабыланынатын
20.06.2019 с. бэриллибит
сбидиэтэлистибэтин
ПИ № ТУ 14-00520

Кылаабынай эрдээктэр:
М.П. Старкова

Хаһыат нэдиэлэбэ иккитэ тахсар.
Редакцияба кирибит суруктар
төннүбэттэр.

Матырыйаалга ахтыллар чаччылар иһин
эппитинэни сурук ааптара сүгэр.

Ааптар суругар этиллэр санаа
хаһыат тутуһар хайысхатыттан
атын буолуон сөп.

Быллриилэр, рекламалар
ис хоһоонноругар эппитинэни
тустаах кини сүгэр.

® Реклама быһытынан бэчээттэнэр.

Хаһыат 104 №-гэр 16 ч. илии баттанна,
17 ч. график быһытынан бэчээкэ бэрилиннэ.
Компьютернай талыта, верстката оройуоннаабы
«Индибир уоттара» хаһыат редакционнай-
полиграфической комплекска оһоһулан
бэчээттэннэ.

Редакция, типография, таһаарааччы аадырыһа:
Муома улууһа, Хонуу сэл., кап. Елкин уул. 4 №-рэ.
Кэмэйэ 1 усул. бэч. л. Тиража 360.

Сыаната дуоһаар быһытынан.
Телефоннара: 8(41150)2-10-21.

Электроннай почта: indigir-uottara@yandex.ru